Kun.dr.K.A. Matulaitis, MIC

ETRUSKŲ ĮRAŠAI AUKSO LAPUOSE - PLOKŠTĖSE

Nepaprastas radinys

Massimo Pallottino, etruskologijos ir Italijos senovės profesorius Romos universitete, 1965 m. vasario 13 d. Anglijos Londono žurnale: "The Illustrated London News" p. 22-25, archeologijos skyriuje (nr.2212) paskelbė dokumentuotą straipsnį "New Etruscan texts on gold found at Pyrgi".

Prie straipsnio patiektame žemėlapyje nurodoma Pyrgi vietovė, dabar vadinama Santa Severa. Ji yra tarp Romos ir Tarkvinijos pajūryje; iš Romos į Pyrgį yra apie 30 mylių. Ten yra gražus paplūdimys. Iš oro stebint, po vandeniu matosi buvusiojo uosto įrengimai Senovėje uostas aptarnaudavo didelį miestą Caere, arba Cerveteri. Iš senovės raštų yra žinoma, kad toje vietovėje pelasgai buvo įkūrę savo deivei Leukotesai ar Eiletijai šventovę, kad Syrakūzų valdovas Dionizas sunaikino ten esamą šventovę 384 m. pr. Kr., parodydamas savo laivyno galybę ir padarydamas ano laiko žmonėms didžiulį įspūdį. Kai Etrūrija buvo nugalėta trečiame amžiuje, romiečiai patalpino Pyrgyje savo karinę įgulą.

1956 m. jūra išmetė į krantą senovinio darbo terracotas, padabintas atvaizdais. Apie tai sužinojęs prof. M. Pallottino, aplankė vietovę, ištyrė radinius ir nusprendė, jog jie priklauso senovės etruskų šventovei, kuri buvo daug pirmiau pastatyta, negu Dionizas ją sunaikino 384 m.pr. Kr. Iki tol Pyrgyje nebuvo daroma nei kokių archeologinių tyrimų, o vieta labai tiko naujiems moksliniems darbams. Prof. M. Pallottino, gavęs reikalingus leidimus, Romos universiteto Instituto vardu pradėjo archeologinius tyrimus 1957 m., sudarydamas savo studentams progą praktiškai pasimokyti archeologijos. Jis sudarė darbo programą, nurodė kaip reikia metodiniai ir kantriai dirbti, naudojant naujausius archeologinių tyrimų įrankius; pasitelkė kelis darbininkus ir studentų būrį. Nuo 1957 iki 1964 m. - septynis laikotarpius sekmingai dirbo jaunieji archeologai.

Institutas veikė sutartinai su Pietinės Etrūrijos Senovės Priežiūra (Villa Giulia) Romoje, vadovaujant prof. Renato Bartoccini, o jam mirus, dr. Mario Moretti. Nuo pat pradžios prof. Pallottino pavedė d-rui Giovanni Colonna vadovauti kasimo darbams,- jis pirmiau buvo prof. Pallottino pagelbininkas universitete, o dabar Priežiūros Inspektorius.

Pietinėje, į jūras įsikišusioje dalyje, buvo atkasti pamatai dviejų šventovių; jos buvo gretimai viena kitos. Mažesnioji šventovė buvusi statyta pirmiau, didesnioji - vėliau. Nėra davinių, kad abidvi šventovės būtų buvusios naudojamos tuo pačiu laiku. Archeologiniai tyrimai dar nėra čia baigti.

Stropiai padaryti planai, nuotraukos, atidengtos žemės braižiniai, atžymint net smulkiausius radinius, juos surūšiuojant ir patalpinant į laikiną muziejų, esantį ties Santa Severa pilim. Stambesnieji ir patys vertingiausieji radiniai buvo pasiųsti į Villa Giulia, Romon. Mr. R.E. Linington, naudodamas elektrinį atsparos įtaisą ir protonų magnetometrą, padėjo sudaryti tikslius ir gerus tiriamos vietos planus.

Surastųjų šventovių pastatai buvo atsukti frontu į jūras. Pirmiau buvo surasta didesnioji šventovė. Abidvi yra būdingos etruskų statybai. Didesnioji turi plačią kolonadą ir tris celes (kambarius). Prof. M.P. mano, kad ji buvo statyta apie 480 - 470 m. pr. Kr., baigiantis archaiškam etruskų stiliui. Ji turi 30.4 metrų ilgį ir 24.05 mtr. plotį. Viršutinė pastato dalis buvo sudaryta iš minkšto akmens (tufos), nedegtų plytų ir medžio. Stogas buvo dengtas paveiksluota terracota.

Antroji šventovė yra mažesnė ir dar nepilnai atkasta. Ji gali būti senesnė už pirmiau surastąją. Ją sudaro vienas pailgas kambarys. Ji galėjo būti statyta apie 500 m pr. Kr., ar kiek anksčiau .

Pyrgyje surastieji archeologiniai radiniai yra nepaprastai didelės vertės, vertinant juos artistiniai ir archeologiniai. Pavyzdžiui, G i g a n t o m a c h i a (kova) tarp Atenos (devės) ir vyriško dievaičio (Paseidono); terracota yra dažyta, turi du trečdaliu žmogaus ūgio. Tai p i r m o j i surasta archainė etruskų terracota. Figūros, atrodo, sutelktos graikų pavyzdžiu. Tai patvirtintų nuomonę,kad graikai darę stambios įtakos kultūringam, religiniam, artistiniam ir ekonominiam etruskų gyvenimui Pyrgyje ir Cerveteri srityje. Pats vietovės vardas p y r g o i graikiš/kai reiškia bokštai. Vienoje terracotoj yra pavaizduota pabaisa žmogaus liemeniu, o gaidžio galva.

Tarp surastų molio indų yra dvi lėkštės su paaukojimu etruskų deivei U N I (pas romiečius IUNO, pas graikus HERA). Buvo surastas sidabrinių pinigų lobis iš V amžiaus,-

tai Atenų ir Syrakūzų pinigai. Bet visų s v a r b i a u s i a s radinys buvo atidengtas 1964 m. liepos 8 d. Tarp dviejų šventovių įdubime buvo surasti trys ploni, keturkampiai sulankstyti - suvynioti aukso lapai, plonytės plokštelės, maždaug vienodo didumo. Viena jų turi finikiečių kalba padarytą įrašą, o kitos dvi plokštės - etruskų kalba. Nestori aukso lapai - plokštės pakraščiuose turi skylutes, kur buvo suplakta vinelė - nitas ar kniedė, jungusi lapus prie pastato durų ar sienos.

Nepaprasta auksinių lapų vertė paaiškėjo Romoje, kai Centraliniame Restauracijos Institute buvo atvynioti, atlankstyti tie lapai, ir surasti įrašai,- jie yra patys svarbiausieji tekstai rasti Etrūrijoje, parašyti prieš Romos įsigalėjimo laikus. Dabar Pyrgi pasidarė garsi archeologinė vietovė.

Finikietišką tekstą studijuoti pasiėmė Neapolio universiteto prof. Giovanni Garbini, o prof. M. Pallottino ėmėsi tirti etruskišką tekstą. Pusę metų studijavęs, kol jam pradėjęs aiškėti įrašo turinys.

Savo straipsnyje prof. M. Pallottino rašo, jog finikietiškas įrašas ir ilgelesnis etrusiškas įrašas turį tą pačią prasmę, bet skiriasi. Jis mano, jog tie įrašai buvo padaryti apie 500 m. pr. Kr, ar pirmais penktojo amžiaus metais.

Finikietiškas įrašas kultūriniai ir kalbiniai priklauso Kartaginai, Tyro kolonijai vakaruose, kuri tuo metu viešpatavo Viduržemio jūsų vakarinėje dalyje ir, kaip žinoma, buvo artimuose santykiuose su etruskais. Šis finikiečių kalba darytas tekstas yra vienas seniausių ir p i r m a s surastas Italijos žemėje.

Visi šie radiniai yra labai svarbūs etruskologams ir kalbiniai ir istoriniai, anot prof. Pallottino, nes etruskų kalba nėra nei slaptinga, nei neišskaitoma, kaip daug kas teigia, tik nelabai suprantama. Tiesa, nedaug turime ilgesnių įrašų; iki šiol nebuvo galima palyginti etruskų kalbos su kita kalba, nes neturėta dvikalbio teksto. Pyrgi įrašai teikia galimybę palyginti gana netrumpus įrašus, kurių turinys ir reikšmė yra bendra. Jis mano, jog neturime pažodžiui vertimo iš vienos kalbos į kitą, bet abudu tekstus sugretinę, galime teigti, jog turime dvikalbį tekstą.

Finikiečių įraše yra kai kurie sunkiai suvokiami dalykai; jie kliudo pilnai suprasti finikiečių tekstą, todėl dar neturime "rakto" į etruskų kalbą. Abudu etruskų įrašai, bent dalinai, sako prof. M.P., yra galimi suprasti, nelyginant jų su kitais.

Dvikalbis tekstas, anot prof. Pallottino, turi labai didelę istorinę reikšmę. Iki šiol etruskų praeities žinios buvo imamos iš antraeilių padavimų. Dabar turime oficialų ano laiko dokumentą. Jame valstybės galva, Etrurijos vieno didžiųjų miestų valdovas, suteikia žinių apie ano meto santykius. Tekste prof. M.P. rado VELIANO ar VELIUNO vardą, ir nors jis neduoda etruskų žodžių, bet angliškai atpasakoja tariamą įrašo reikšmę: "This is the temple (or shrine) and this is the sacred object (the statue?) dedicated to the goddess Uni-Astarte. The Prince(,) Thefarie Velianas gave them..."

Antrosios plokštės trumpesnįjį tekstą prof. Pallottino atpasakoja šiaip: "Thus has Thefarie Velianas dedicated (the sacred place): he established the c l e v a offering the month of Masan (and) there was the annual sacrifice (or anniversary) of the temple Ilgesniame įraše jis randa 36 žodžius, o trumpesniame - 15 žodžių.

Anot prof. M.Pallottino, valdovas Thefarie Velianas (ar Veliunas) paaukojo savo žemėje svarbų pastatą svetimai deivei, Astartei, savo globėjai, kurios dėka,gal, jisai pasiekė valdžios. Tai turėtų reikšti, samprotauja prof. M.P., kad Kartagina, kurios įtakos viršūnė buvo VI amž. pr. Kristaus, turėjo didelės įtakos į Etrurijos didelių miestų vidaus politiką. Iš Aristotelio (384-322) žinome, kad Kartagina buvo artimoje politinėje ir ekonominėje sąjungoje su etruskų miestais. Taip pat žinome, kad tais laikais buvo sudaryta pirmoji sutartis tarp Romos ir Kartaginos, kaip liudija Polybius(204-122). Taip pat žinome, kad etruskai ir kartaginiečiai buvo sudarę sąjungą prieš graikus. Cerveteri miestas turėjo svarbių santykių su graikais,ir, tai nėra negalima, progai pasitaikius, kartaginiečiai padėjo sukurti ten sau palankią vadovybę. Yra tai žinios iš pirminės Italijos istorijos, įspaustos aukso lapuose - plokštelėse su to laiko valdovo dedikacija, kai dar buvo gyvas Porsenna ir Horacius Cocles (c. 510 m.pr.Kr.).

Neturėdami pažodžiui verstо teksto nei atpažintų etruskų žodžių, negalime pirm laiko teigti, ar minėti prof.Pallottino samprotavimai atitinka originalo mintį.

Viena yra aišku, kad tekstas nėra lengvai išskaitomas. Įrašai, atrodo, yra daryti iš priešingos pusės, nes rašmenys aukso lapuose yra iškilę. Tai padaryta, greičiausiai, tam, kad apsaugojus tekstą nuo neautorizuotų priedų. Žodžiai yra atskirti taškais, o kai kur taškų yra perdaug. Ir jie yra daryti iš priešingos lapo pusės. Trumpesniame įraše jų yra net 12. Užpuolimo metu, atrodo, aukso lapai (plokštės) buvo paskubomis nuplėšti nuo durų ar sienos, sulankstyti, suvynioti ir pakasti žemėn. Belankstant ir aukso lapus išvyniojant, vietomis susiraukšlėjo metalas, sudarydamas nereikalingus brūkšniusar sunaikindamas buvusius. Tai žymiai apsunkina teisingą ženklų atpažinimą, ir paaiškina, kodėl prof. M. Pallottino nepateikė etruskų žodžių lotynų raidėmis, o pasitenkino manomojo turinio atpasakojimu.

Dabartinėje Lietuvoje žurnalo "Mokslas ir Gyvenimas" redakcijos (ją sudaro J. Karosas su 16 pagelbininkų ir atskiru atsakingu sekretorium) prašomi M. Helceris, istorijos m. kand. Vilniuje ir A. Charsekinas, Kremeneco Pedagoginio instituto (Ukraina) užsienio kalbų katedros vedėjas, parašė vieno puslapio straipsnį: ETRUSKŲ KALBA AIŠKĖJA A. Charsekinas esąs etruskų problemos žinovas, o M.Helceris žinąs finikiečių kalbą, pasinaudodami žymia dalimi prof. M.Pallottino žiniomis, paskubomis (tarp 1965 m. vas.13 d. ir 1965 m. kovo 30 d., kai buvo žurnalas leistas spausdinti) per nepilnas šešias savaites davė finikiečių teksto tris eilutes ir etruskų teksto 6 eilutes (nepilnas). Kiek yra teisingas finikiečių teksto atpažinimas, nežinau, bet etruskų ženklai A. Charsekino buvo perskaityti klaidingai: jis skaito archainius etruskų ženklus S kaip M, gaudamas naujus žodžius, kuriuos jis derina prie finikiečių teksto.

Prof. Pallottino surastas VELIANAS trumpesniajame etruskų tekste, geriau įsižiūrėjus į originalo fotografiją, yra VELIKUNAS. Tai gali būti vienas arba du žodžiai. Turime daug lietuviškų pavardžių, pasibaigiančių su k ū n a s, pav. Balkūnas, Jurkūnas, Mockūnas, Rinkūnas, Ritkūnas, Šimkūnas, Taškūnas, Vaitekūnas ir daug kitų. Abudu etruskų kalba daryti įrašai baigiasi su TULUSKVA, TULUSKVA PNUIA,- Tulius Valdovas. Šventovė buvo dedikuota ne ASTARTEI, o EGERIJAI, Romos karaliaus Numos žmonai ir patarėjai (716-673 m. pr.Kr.). TULUSKVA - TULLUS - TULLUS HOSTILIUS bene bus trečiasis

Romos karalius, pradėjęs valdyti Romą 672 m. pr. Kr. ir perkūno su visa šeima sudegintas 640 m. Tullus labai gerbė karaliaus Numos žmoną Egeriją ir pasistengė ją paskelbti undine (vandene) dievybe. Tuo būdu pats įrašas turėjo būti darytas prieš Tuluskvo mirtį apie 650 m. pr. Kristaus. Kadangi abidvi šventovės Pyrgyje, anot prof. Pallottino, buvo statytos viena po kitai, visai galimas daiktas, kad pirmai suirus, buvo pastatyta nauja ir į ją perkeltas įrašas. O gal tas įrašas buvo net trečiu kartu perkeliamas, nes tarp senesnėsės šventovės statybos ir įrašo yra apie 150 metų tarpas. Per tiek laiko galėjo sunykti pirmoji, Tuluskvo statyta šventovė.

Ilgesniajame tekste yra minimos deivės: UNIA Lesbietė, EGERIA, SELENA (mėnulio deivė), o trumpesniajame tekste yra minimos: EGERIA, ATNA ir UNIA. Yra minimi vardai kai kurių romiečių šeimynų, genčių, o likusieji žodžiai atsidi mums l i e t u v i š k a i iš ano tolimo VII amžiaus prš Kristaus laikus.

Patirtis iš kitų etruskiškų įrašų ir čia man rodo, kad etruskologai, nežinodami lietuvių kalbos, daro nuo XIX am. įsipilietinusią klaidą: etruskų ženklą 8 skaito F f, o ne G g, kaip turėtų būti. Šios klaidos neišvengė nei prof. Pallottino, nei A. Charsekinas. Etruskai naudoja tris ženklus skirtingus išreikšti garsui K, tris S, du Z, du G Kurie tų ženklų yra skaitytini S, o kurie Š, Z ar Ž galima neklaidingai spręsti vien iš artimos etruskams lietuvių kalbos. Šiuose dviejuose etruskų kalbos įrašuose lietuviškieji žodžiai sudaro žymią žodžių daugumą.

Čia pateikiu įrašų tekstus, kaip juos atpažinau iš foto nuotraukos. Juos rašau iš kairės į dešinę. Originale - iš dešinės į kairę.

Ilgesnysis įrašas:

Š I T A I S I A T U R A K.I Ž Ė
R A S A S (apgadyta vieta ?R:Ž)P A T I E K H E
U N I A L A S T E i .T H E S I A
S A. S E KH. TH U V A´O E G A
R I E I . V I N A N A S S A K
K L U V E N I A S . T U R I K
K E . S U S K T A S . T U T A S
T A S E R E i S K A . I L A K V E.

T U L E R A S Ė.N A K :K I.A V I ŠŠ
L .KH U R V A R. T E Š I A S E I T
A L E .I L A K V E. A L Z A´S E
N A K . A T R A N E Š . Ž I L A K
A L . S E L E I T A L A . A K N A S.V
E R S . I D A N I S . G E R A S
V E . A V I L. V N I A K A. T U L
U S K N V A .

T r u m p e s n y s i s į r a š a s:

N A K^{i} O E G A R I E # V E L

I K U N A S . T H A S U K Ę

K L E V A . (~~T I U R~~) E T N N A I .

S A Z A N . T I U R

U N I A S . Ž E L A K Ė . V

A K A L . P S A L . A

V I L K H . V A L A S U K

E . T U L U S K H V(~~A~~)-

A . P N U I Ā . Ph.

Atpažintų žodžių aiškinu prasmę, pirmiausiai palygindamas su lietuvių, o paskui su lotynų kalba~~m~~ ir duodu anglų kalbos paaiškinimus, nurodydamas šaltinius. Atskirai rašau kiekvieną teksto eilutę; žodžius žymiu numeriais.

I eilutė: Š I T A I S I A T U R A K . I Ž Ė

1. ŠITA - šitas, šita; šis, ši įv., nurodant į savo aplinkumos dalyką, į čia esantį daiktą. (Žr. Dabartinės Lietuvių Kalbos Žodynas,Čikaga,1962 m. p. 810).

Iste, ista, istud. This adj. That is near or present (Britannica World Language Dictionary, 1959, p. ~~1713~~ 1306)

Situs, us,m. the place; site; building (Harper's Latin Dictionary p.1713)

2. ISIA - isas, isa (4) ryt. žr. t r u m p a s (D.L.K.Ž. p.266); siauras, mažas.

Isis - yra Egipto dievaitė, Osirio žmona ir Horus motina. "The most important temple of Isis at Rome stood in the Campus Martius"(A Smaller Classical Dictionary, 1928, p.285).

Isis, Isidis,f. Egipto deivė (Cassell's Latin Dictionary p.299)

3. TURAK IŽĖ -turris,is f., bokštas; mažyb. bokštužė, kaip pieva- pievužė, laimė - laimužė. Turricula, ae,f. a little tower, a military tower (H.L.Dict.p 1919)

II eilutė: R A S A S ? R I X ? P A T I E K H E

4. RASAS - rasas, o, vyr. etruskietis.

Etruscan. "The inhabitants called by the Romans Etrusci or Tusci ... and by themselves R a s e n a (A Small Clas. Dict. p.213).

Rasa, rasos,f. -ros roris,m. dew, dewy (Žr. Cas. Lat. Dict. p.674).

5. RIX- rikis, io, vyr. (rikiuotė) - Rex, regis m., king, ruler, an officer(Cas.L.D. 489)

6. PATIEKHE - Patiekti, pateikė, patieks. Patiekalas,o (Dab. Liet. Kalb.Žod.p.559)

praesto, praestiti, praestare - dono dare; excel, be distinguished, to give (cf. Cas. Lat. Dict. p.436).

III eilutė: UNIALASTEi . TH E S I A (SA)

7. UNIALASTEI - sudėtinis žodis: UNIA ir LASTEI; devei Unia, Uno, Juno Lesbietei

UNIA - UNO - JUNO, identified by the Romans with the Greek H e r a.Juno is the queen of heaven, or a female Jupiter (cf. A Small Clas.Dict.p. 293)

Lastei - dat. - Lasia, ae,f. a name of the island of Lesbos; also a small island near Lycia (cf. Harp. Lat. Dict. p.1038)

8. THESIASA - teisioji, teisiajai; teisingai, nekaltai (žr. D.L K.Ž.p. 847)

Justus, justa, justum - upright, reasonable, lawful,just (cf.Cas.L.D.304)

IV eilutė: S A. S E KH .TH U V A. O E G A (R I E I)

SA - yra 8 žodžio paskutinis skiemuo.

9. SEKH - Sekos, ou,o - yra graikiškas žodis, reiškia šventą vietą; an enclosure, a temple, shrine, or a house (cf Greek and English Dictionary, Phialadelphia 1852, p. 514)

10. THUVA - tavas, tava, tavo, pron. tuus, tua, tuum, thy, thine,yours (pal. DLKŽ. p. 846 ir Cas. Lat. Dict. p.594).

Įraše 9 ir 10 žodžiai yra tašku atskirti, bet, atrodo, jie yra jungtini: šven + tovė, šventovė. Lietuvių kalboje turime nemažai žodžių su galūne tuva: koštuvas, mintuvas, keltuvas, mygtuvas, Lietuva etc.

11. O EGARRIEI - atrodo, kad O žeklą seka mažas taškas. Jis reikštų o, bet; et,sed. Po EGAR seka žeklas, kurį galima skaityti kaip I ir kaip T. Antru atveju būtų skaitoma O EGARTEI .

EGARIEI - EGARTEI dat. - Aegeria, ae,f. (Egeria, ae, f.) viena iš undinių Romos mitologijoje, karaliaus NUMOS žmona ir patarėja, su kuria susitikdavęs kar. NUMA (c.716-673) gražiam miškelyje."The grove in which the king has his interviews with the goddess, and in which a well gushed forth from a dark recess, was dedicated by him to the Camenae "(A Small Clas.Dic.p 10)

V eilutė: R T E I . (RIEI) V I N A N A S . S A K (K L U)

RTEI - priklauso 11 žodžio pabaigai.

12. VINANAS - vyninis, io; vynas, o; gėrimas iš vynuogių (D.L.K.Ž. p. 946)

Vinalis, e, adj. (vinum) of or belonging to wine.

Vinalia, ium, n. the wine festival, celebrated annually on the 22nd of April and on 19th of August" (Harp. Lat. Dict. p. 1991).

13 SAKKLU - sėkla, os; sėklos, sėklų ; grūdas,o; vaisiai. (Palyg. D.L.K.Ž.p.706)

semen, seminis,n. the seed (Cas.Lat.Dict. p.512).

Sacculus, i, n. dim.(saccus), a little sack or bag for filtering wine; a purse (Harp. Lat. Dict. p. 1610).

VI eilutė: K L U V E N I A S . T U R I K (K E)

KLU - priklauso 13-jam žodžiui

14. VENIAS - vienas,o; viena, os. Unus, una, unum -(old Latin oenus) one (Cas.L.D.599)

Venia, ae,f., complaisance, indulgence, kindness,favor (Harp.Lat.Dict. 1969)

Venus, eris, f. the goddess of Love (Harp.Lat. Dict. p. 1970).

15. TURIKKE - bokštelis, io; turris,is,f., dim. a small tower (cf. H.L.D. p.1919).

durys, ų; durikės, durikių, dim. a door,n. Ostium: ianua (žr.DLKŽ p 161).

VII eilutė: K E . S U S K T A S . O U T A S (?TH U T A S)

KE -- priklauso 15-jam žodžiui

16. SUSKTAS -susuktas, susukta; suvytas,a; suktinis, ė, sukti,a, o (ž.L.K.Ž.p 780)

Glomero, are, to wind round, form into a sphere (Cas.L.D. p.241).

Glomerabilis, e.

17. OUTAS - autas, o, kojoms apvynioti; autuvas, o; apavas, avalynė (žr.D.L.K.Ž.p.57)

autuvas, o,- calceus, i, m., a shoe (vide Cas.L.D. 78)

THUTAS -dūda, os, pučiamas vamzdis; trimitas (D.L.K. Ž. p. 155).

Tuba, ae,f., tubus,i,m., a pipe, tube, trumpet (cf. Harp.Lat.Dict.p 1906).

VIII eilutė: T A . S E R E I S K A . I L A K V E .

18. TA -- tas, ta; iste, ista, istud, that

da, dar, et, and.

19. SEREISKA - šilkiniai rūbai. Serica,orum,n. silkengarments (Cas.Lat.Dict.p.518).

20. ILAKVE - Ila + kve. Ilium, ii,n., poetinis Trojos pavadinimas (žr.H.L.D. p.885)

kve - kva žodžio galūnė, nurodanti į daikto veikimo būdą, pav. rėkimas - rėkva; nykimas - nykva, kvykimas - kvykva etc.

IX eilutė: T U L Ė R A S Ė . N A K . K I . A V I (L)

21. TULĖ - tulas, tula; dažnas, dažna, ne vienas,- quidem certus, a,- a someone known or unknown; certain (cf. Cas. Lat. Dict. p. 657)

Tullia, ae,f.,Tullius, ii,m., the name of a Roman gens (H.L.D. p.1908).

22 RASĖ NAK KI - Rasas, rasė - etruskas (žr.nr.4) Rasėnakki - Rasėnaitė, dim. etrusca virgo, an Etruscan girl, maiden.

23. AVIL -- aevum, i,n., time; time of life; age; year, season (cf. Cas.Lat. Dict. p. 41 et M.Pallottino, Etruscologia V,1963,p.407)

X eilutė: L .K H Ú R V A R . T E S I A S . E I T

L -- priklauso prie 23-jo žodžio

24. KHURVAR - susikuprinti, susimetęs į kupra (pal. D L K Ž. p. 393)

curvus, a, um, adj. bent, boved, arched, curved (cf. Cas.Lat.Dict.p 148).

25. TESIAS - tesėti; tesu, tesi, tesa; gali; pajėgia (D.L.K.Žod. 852)

Sustineo, sustinui, sustentum,2.- to hold up, hold upright, keep up, support, sustain (Harp. Lat. Dict. p.1822).

26. EIT - eiti; einu, eini, eina (D.L.K.Ž.p 172)

eo,ivi,itum, ire,- to go, to walk,ride,move,pass (H.Lat. Dict. p.648).

XI eilutė: A L E . I L A K V E . A L Z A ' S E (N A K)

27. ALE - aliai, iki, ligi (D.L.K.Ž. 11); ad usque, prop. to (Cas.L.D.p 888)

ale - bet; autem,vero, at, conj. but, still yet (Trzaska Pol.Eng,D. p.3)

28. ILAKVE - trojietė; Ilium,ii, n. of Troja (Harp.Lat.Dict. p.883).

29. ALZA - alsa, alsos,f. alsus,i, alsuoja, dūsautė, kvėpuoti,- aegre spiritum ducere, anhelare; - to gasp; bardensome (Cas.Lat. Dict. p. 702).

Alsium, i,m., the maritime city of Alsium in Etruria (Harp.Lat. Dict.p.96)

30. SENAK - senas, sena; dim. senukas, senukė, senis, senė,-senis, senex, senilis, e, old aged, advanced in years (Harp.Lat.Dict. p.1269).

XII Eilutė: N A K . A T R A N E Š . Ž I L A K (A L)

NAK - priklauso 30-am žodžiui.

31. ATRANEŠ - atnešti; atnešu, atneši, atneš; duoti; suteikti,- afferre, apportare, parere, referre, trahere - to bring, to give (Cas.Lat. Dict. p.663).

Atria, ae,f., the Tuscan town Atria (Harp.Lat.Dict.p.193).

32. ŽILAKAL - žilas, o; dim. žilukas, žilukai, žilukams,- homo crinis argenteis; senex, senis; - the white hair, silvery hair (cf.H.L.D.158;DLKŽ p975)

XIII eilutė: A L . S E L E I T A L A . A K N A S . V (E R S)

AL - priklauso 32 žodžiui

33. SELEITALA -mėnulio deivė Graikijoje SELĖNĖ; dim. of Selėnė, the Greek moon-goddess identified in later times with Artemis. She was sister of Helios (the Sun) (A Smaller Classical Dictionary ,1928, p.476)

34. AKNAS - laukas,o; lauko sklypas, žemės gabalas (D.L.K.Ž. p.733)

Acna, ae.,f., (sive Acnua) a measure or piece of land 120 feet square (Harp. Lat. Dict. p.23)

35 VERS - versti; verčiu, verti, vers; verso, versavi, versatus, versare,- to turn, wind, twist, handling, accounting for, to manage, to turn over (in abundance) (Cas. Lat. Dict. p. 613).

XIV eilutė: E R S . I D A N I S . G E R A S (V E)

ERS - priklauso 35 žodžiui

36. IDANIS - Idas, ae, m., son of Aphareus, king of Messene. (Harp.Lat.Dict.p.876).
Idalium,ii, n. a city in Cyprus, sacred to Venus (A Clas.Dict. p.277)

37. GERASVE - gerovė, gerovės, gerovę; geras, aprūpintas gyvenimas (D.L.K.Ž.p.208)
prosperitas, copiae rerum, bona vita; + good, profit, advantage, prosperity (cf. Cas. Lat. Dict. p.828).

XV eilutė: V E . A V I L . V N I A K A. T U L (U S KH V A)

VE - priklauso 37-jam žodžiui.

38. AVIL - (žr. nr. 23) - metas, aevum, season.

39. VNIAKA -- Uni + aka, Uni sekėjas, gerbėjas; Junonis asseclam; a follover, servant of Juno.

40. TULUSKHVA -Tullus, i, m., Tullia, ae, f.,- the name of a Roman family (cf.Cas. Lat.-Engl. Dict. p.592). Vienos romiečių plačios šeimynos vardas.

T r u m p e s n y s i s į r a š a s

I eilutė: N A K i O E G A R I E . V E L (I K U N A S)

41. NAKIO - Natio, onis,f.,gimdymų deivė; (nascor), a being born. Personified, Natio, the goddess of birth (Harp. Lat. Dict. 1189)

42. EGARIE - Egeria, ae, f. (vide nr. 11)

43. VELI -- Velia, ae, f. 1) An elevated part of the Palatino Hill at Rome. 2) a town on the coast of Lucania, a colony of thePhoceans, orig. called Velė, afterwards E l e a, Lat. Elea, now Castellamare della Bruca (H.L.D. p.1964). Romoje Palatino kalnelio šlaitas, atkalnė.

44. KUNAS --kūnas, o,- corpus, corporis,n.,- body, a body.
cunae, -arum (cuna, ae) f., a cradle. Vygė, lopšys, lizdas(cf. Cas.L.D.145)
Abudu šie žodžiai (43 ir 44) gali sudaryti ir vieną žodį: Vėlikūnas. Turime daug panašios pavardės asmenų; pav. Balkūnas, Jurkūnas, Laikūnas, Mockūnas, Rutkūnas, Šimkūnas, Taškūnas, Vaitkūnas, Vaitekūnas ir t.t.

II eilutė: I K U N A S . TH A S U K Ę

IKUNAS -priklauso 43-44 žodžiams

45. THASUKĘ - Tąsa, tąsos, f. dim. tąsukė, tąsukės, tąsukę; tęsinys,io (DLKŽ.852)
continuatio, -onis,f. - continuation, continuity (cf.Cas. Lat. Dict.p.133)

III eilutė: K L E V A . E T N N A I.

46. KLEVA - klevas, klevo, klevą, m. bot. acer, -eris,n.,-the maple-tree; maplewood, a grove of maplewood (Harp. Lat. Dict. p.351)
clivus, i, m.- a hill, elevation, a gentle ascent (Cas. Lat. Dict. p.103).

47 ETNNAI -- Sicilijos deivė Etna.
Aetna, ae,f., a nymph in Sicily (Harp.Lat. Dict. p. 64).

IV eilutė: S A Z A N . T I U R

48. SAZAN - Sassius, a., the name of a Roman gens (Harp. Lat. Dict. p. 1632).

49. TIUR --bokštas, o; durys,ų; turris,is,f. a tower, citadel (vide nr.2)

V eilutė: U N I A S . Ž E L A K Ė . V (A K A L)

50. UNIAS - Uni, Juno, Junonis,f., the queen of heaven (A Sm. Clas. Dict. p.293).
Juno, is, f., the goddess Juno, daughter of Saturn, sister and wife of Jupiter (Cas. Lat. Dict. p. 303).

51. ŽELAKĖ - Žel + akė; želvas, a; žalsvos akys (D.L.K.Ž. p.965)
Akis, ies, f., oculus,i,m., the eye
Želakė - brith, grayish eyes; glaucis oculis.

52, VAKAL -vocales, vocalium,m., vocalist, singers (cf. Cas. Lat. Dict. p.624).
dainininkai; giesmininkai.

VI eilutė: A K A L . P S I A L . A (V I L KH)

AKAL - priklauso 52-jam žodžiui

53. PSIAL -psalma, psalmatis, n., a song sung to the accompeniment of stringed instruments, a psalm. Psalmė
Psallo, psalli, 3, to play on, especially the cithara (Cas.Lat.Dict.452).

54. AVILKH -apvilkti, apvilkau, apvilkai, apvilko, apvilk.(D.L.K.Ž.p.945).
vestio, ivi,itum, vestire,- to dress, to cover with a garment, to adorn (Cas. Lat. Dict. p. 615).

VII eilutė: V I L KH . V A L A S U K (E)

VILKH - priklauso 54-jam žodžiui

55. VALASUKE -- valas, o, audeklo kraštas, valinys (D.L.K.Ž. p. 910)

Vilnonukė, vilnonukės, vilnonuke, dim. vilnonis rūbas; vestis lanea, pallium. Woolen garment, a long mantle (cf. Cas.Lat.Dict. p. 390).

VIII eilutė: E . T U L U S KH V (A)

E-- priklauso 55-jam žodžiui

56. TULUSKHVA -- (žr. nr.40) Tuluskva, Tulius. Tullus Hostilius (c.672 - 640)

IX eilutė: A . P N U I A . (PH)

A -- priklauso 56-jam žodžiui

57. PNUIA - ponauja, valdo; valdovas. Lenkiškai - panuje.

Regnat, dominat, dominus. To rule as a king, to be master, lord (cf. Cas. Lat. Dictionary p. 477).

58. PH -- Pabaigos taškas ⁘ arba (⁝), kurį etruskologai skaito PH. Jis gal atstoja senųjų dokumentų mp - t.y. manu propria - savo ranka pasirašau.

P a s t a b o s

1. Abiejų plokščių įrašai baigiasi su Pyrgio valdovo T u ƀ u s k v o s vardu. Jis pastatė deivėms šventovę ir jis padarė aukso lapuose įrašus. Kokias žemės sritis valdė Tuļuskva,- įrašai nepasako.

2. Šventovė paaukota deivei UNIALASTEI ar UNIALASEI. Tai sudurtinis žodis: Unia + Lastei (Lasiei). Unia, Juno, graikų Hera, buvo skaitoma dangaus ir dievų karalienė. Vėliau Romoje ji buvo gerbiama vardu "karalienė" - Regina, ir ji buvo visų moterų globėja (cf. A Smaller Classical Dict. p. 293).

Lasia buvo vadinama Lesbos sala; ją mini Plinius; ji yra Egejų jūros pakraštyje tarp Trojos ir Mysijos, garsi savo geros rūšies vynu. Dabar toji sala vadinasi Mityleni (žr Harp. Lat. Dict. p. 1038 ir 1052)

Unia-Uno-Juno deivė, būdama dangaus karaliene, nėra jungtina su Syro-Finikiečių Astarte, kuri buvusi ketvirtoji Venera, meilės deivė, kaip tai daro prof.M.Pallottino. (Žr. Harp. Lat. Dict. p.183).

3. Deivė Egarija eina įraše antroje vietoje. Ji buvusi undinė-vandenė, Romos karaliaus Numos žmona ir patarėja. Su karaliumi Numa (c. 715-672 pr. Kr.) ji susitikdavusi karaliaus padovanotame gražiame miškelyje Romoje ties Porta Capena (žr. A Smaller Clas. Dict.p 10) ir (Harp. Lat. Dict. p.633). Antrasis miškelis su tryškančiu vandeniu buvo jai pavestas ties Alba Longa, Apijos keliu einant, dabar vadinamas La Riccia (HLD 160).

Egarija buvusi gymdymų, motinų deivė, kaip rodo trumpesnis plokštėje įrašas.

4. Klausimą sudaro antroje plokštėje žodis VELIKUNAS, ar tai yra asmens vardas, ar tai yra du atskiri žodžiai? Neatrodo, kad tai reikėtų skaityti asmens vardu: valdovas įrašė savo vardą du kartu; jis norėjo pabrėžti savo dovaną deivėms ir už tai pasiimti visą galimą garbę, o nedalyti tos garbės kitiems asmenms. Skaitant du žodžiu ir ieškant tikrosios prasmės, randame, kad Velia vardu buvo Romoje vadinama Palatino kalnelio atkalnė, šlaitas. K u n a s - lopšys, gimtinė. Valdovas atiduoda Egarijai savo gimtinę Velią (Velikunas). Tai atrodytų, kad Tuluskva kilęs iš Velios Romoje, ją turi savo valdžioje ir gali ją padovanoti kam nori. Tuo būdu jis pasirodo ir Romos valdovas.

5. Nuostabiai siejasi abudu įrašai su Mažaja Azija: Unia Lasė(Lesbietė) ,gretimai Trojos, du kartu pavadinta Ilakve - Trojiete, Alė Lycijoje, tarp Karijos ir Pamfilijos (Harp.Lat. Dic. 1089). Be šių iškeliamos: Egarija, Alza, seniausio etruskų miesto Alsium (A Smal.Clas. Dict. p.37) dievybė ir dar tebėsanti gyva senutė Tulija rasėnaitė iš Naikės giminės (Harp. Lat. Dict. p.1184) Romoje.

T e k s t o v e r t i m a s

ŠITA (šitą) ISIA (isę - mažą) TURAKIŽE (Bokštužį) RASAS (Rasas) RX (rikis) PATEIKHE (pateikė) UNIALASTEI (Unijai Lesbonietei) THESIASA (teisiajai SEKHTHUVA (šventovę) O (o) EGARIEI (Egarijai) VINANAS (vyninių) SAKKLU (sėklų).VENIAS (vieną) TURIKKE (bokštuką) SUSKTAS (susuktas) OUTAS (autus, autuvus- avalynę) Tá (da, ir) SEREISCA (šilkinius rūbus) ILAKVE (Ilakvei -Trojietei - Uno) TULERASE (Tulija rasėnaitė) NAKKI (Naikių giminės) AVIL (amžiaus - metų) KHURVAR (kuprota -sulenkta) TEZIAS (tęsas) EIT (eiti). Ale (Alė) , ILAKVE (Trojietė - Uno), ALZA (ALZIETĖ) SENAK (senaculum - pasitarimams patalpą gauna) ATRANEŠ (atneš, duos,suteiks)

ŽILAKAL (žilakams - seniams - senatoriams.) SELEITALA (Seleitalãs, mėnulio deivė) AKNAS (aknos - žemės plotai) VERS (vers, gausiai teikė) IDANIS (Idanio kalno šlaitai) GERASVE (gerovę, vaisius) VNIAKA (Unijos gerbėjui) TULUSKVA (Tuluskvai). NAKIO (Gymdymų deivei) EGARIE (Egarijai) (skiria) VELIKUNAS (Velios gimtinės) THASUKE (tąsukę, tąsą, gojų, miškelį) KLEVA (klevų); ETNNAI (Etnai deivei) SAZAN (Sazanų šeimynos) TIUR (bokštą). UNIAS (Unijos, Iuno, Juno) ŽELAKE (želakės) VAKAL (giesmininkus - dainininkus) PSAL (psalmininkus- muzikantus) AVILKH (apvilko) VALASUKE (Valasukėm - vilnonėmis togomis, apsiaustais) TULUSKHVA (Tuluskva) PNUIA (ponas, valdovas).

Suglaustas tekstas

Šitą mažą bokštuži rasų rikis patiekė Unialastei teisiajai šventovę.

O Egarijai vyninių sėklų.

Vieną bokštuką, susuktus autuvus, šilkinius rūbus Ilakvei - Unijai (davė).

Tulija rasėnaitė Naukėnaitė, amžiaus sulenkta, tęsa eiti.

Alė, Ilakvė, Alza patalpą susirinkimams patiekė senatoriams

Seleitalos sklypai vers Idanio šlaitai gerovę kas metai Unijos gerbėjui Tuluskvai.

Nakijai (gimdymų deivei) Egarijai Velios gimtinės tąsukę - miškelį klevų (davė).

Etnai Sazanų (šeimynos) bokštą.

Unijos želakės giesmininkus, muzikantus apvilko vilnonėmis togomis (apsiaustais)

Tuluskva valdovas.

Abiejų plokščių įrašų žodžių apie 40% sudaro lietuvių kalbai visai artimi žodžiai. Be lietuvių kalbos pagalbos įrašai yra sunkiai išskaitomi, dar sunkiau jų prasmė atpažįstama. Šiais daviniais einant, atrodo, bus galima aiškiau suprasti kitus etruskų, trumpesnius ir ilgesnius įrašus.

1965.X.12

S U G L A U S T A S T E K S T A S

Šitą mažą bokštužį etruskų (ramų) rikis (karalius) patiekė Unialasei teisiajai šventovę,
o Egarijai vyninių sėklų vieną bokštuką;
susuktus autuvus ir šilkinius Trojos rūbus Tulija etruskietė (rasėnaitė) iš Naikių giminės,(nors) amžiaus sulenkta, ištesėjo duoti;
Alė, Trojietė Alza patalpą (pasitarimams) suteikė senatoriams
Seleitalos sklypai duos Idanio (šlaitų) gerovę (kas) metai Unijos gerbėjui Tuluskvai

Motinų deivei Egarijai Velios gimtinės miškelį klevų,
Etnai Sazanų giminės bokštą;
Unijos želakės giesmininkus ir muzikantus apvilko vilnonėmis togomis Tuluskva valdovas.

Abiejų auksinių plokščių įrašų apie 40% žodžių yra labai artimi lietuvių kalbai: 4 žodžiai sudėtiniai, baigiasi lietuvių kalbos sąskambiu. Tuo būdu,beveik, pusė įrašų žodžių atsidi mums iš VII a. pr. Kr. lietuvių kalbos garsais.

Šiais daviniais einant bus galima atitaisyti etruskologų daromas klaidas etruskų raidyne: išskaityti žodžiai parodo ano laiko rašmenų vertę.

- - - - - - - - - - - -

T e k s t a s l o t y n i š k a i:

Istam parvam turriculam etruscus rex donavit Junonae Lasiae iustae templum
Aegeriae autem viniolia semina (et) unam turrim.
Glomerabiles calceamenta, vestimenta serica Iliadis Tullia etrusca, Naicorum gente, aetate curvata (tamen) sustinuit edferre
Alė Iliadis et Alza senaculum paraverunt senatoribus
Seleitalae(dea lunae) agnae (decempedae agrorum) versabunt Idaliorum prosperitatem per annos Junonis asseclae Tuluskvae.
Parentium deae Aegeriae (in) Venia cunarum continuationem acerum, Aetnae - Sasiorum gentis turrim; Junonis glaucorum oculorum vocales, psalmistas vestivit vestibus laneis Tuluskva dominus.

T e k s t a s a n g l i š k a i

This small tower Etruscan ruler bestowed to (goddess)Iuno upright from Lesbos a shrine;
but to (nymph) Egeria (has given) seed of wine (and) a small tower;
coverings for feet, silken garments from Troja Tullia Etruscan, of family Naikė, by years curved, keep up to bring in.
Alė from Troja, Alsa prepaired a council hall for silvery hair men (senators)
Moon goddess Seleitala's acres (square rods) will give prosperity in abundance of Idanis each season to the follower of Juno (to) Tuluskva

- - - - - -

To goddess of birth Egerie (are given) Velia (an elevated part of the Palotino hill) the cradle and a continuity of grove of maplewood
To Aetna a Sasian tower
to Uno's grayish ~~eyes~~ eyes singers, players (on cithera) have adorned with long wollen mantles Tuluskva ruler.

- - - - - - -

IRAŠŲ SANTRAUKA

SITA	šitą	istam	This
ISIA	isą -mažą	parvam	small
TURAKIŽE	Bokštužį	Turriculam	dim. tower
RASAS	Rasos -etruskų	Etruscus	Etruscan
Rix	r i k i s	rex	king, ruler
PATIEKHE	patiekė	donavit	bestowed
UNIASLASIE	Unijai Lasijos	Iunoni Lasiae	to Uno of Lesbos
THESIASA	teisiajai	justae	upright
SEKHTHUVA	šventovę	templum	a shrine
O EGARIEI	O Egarijai	Aegeriae autem	but to Egeria
VINANAS	vyninių	vinialia	(of) wine
SAKKLU	sėklų	semina	seeds
VENIAS	vienas(vieną)	unam	one
TURIKKE	bokštuką	(dim) turrim	tower (dim).
SUSKTAS	susuktas	glomerabiles	covering for feet
OUTAS	autuvus	calceamenta	shoes
TA SEREISKA	da šilkinius	et serica vestimenta	and silken garment
ILAKVE	Trojos -Iliadės	Iliadis	Troja´s
TULE RASE	Tulija rasėnaitė	Tullia etrusca	Tullia Etruscan
NAKKI	Naikės giminės	Naicorum familiae	of family Naicė
AVIL	amžiaus - metų	aetate	by years
KHURVAR	kuprota-sulenkta	curvata	curved
TEZIAS	tęsias, tesėjo	sustinuit	keep up
EIT	eiti,duoti	adferre	to bring
ALE	Alė	Alae	Ale
ILAKVE	Trojos-Iliadės	Iliadis	Trojan
ALZA	Alza	Alsa	Alsa
SENAK	senukam(patalpą)	senaculum	a council-hall
ATRANEŠ	atnešė, suteikė	providerunt	prepared
ŽILAKAL	žilukams,seniams	senibus	for silvery hair men
SELEITALA	Seleitalos	Selenė(dea lunae)	Selaitala´s
AKNAS	sklypas-sklypai	acnae(decempedae ag)	acres
VERS	vers, duos	versabunt	will bring
IDANIS	Idanio	Idaniorum	from Idanis
GERASVE	gerovę	prosperitatem	prosperity
AVIL	kas metai	per annos	each season
VNIAKA	Unijos gerbėjui	Junonis asseclae	to follover of Juno
TULUSKVA	Tuluskvai	Tullio	to Tlluskva

- - - - - - - - - - -

NACIO	Nacio-gimdymų deivei	Parentium deae	To goddess of birth
EGARIE	Egarijai	Aegeriae	Egeria
VELI	Velios	Veliae vallus	Velia(ah elevated part of the Palotino hill)
KUNAS	kūnas-lopšys	cunnae	cradle
THASUKE	tąsukę	continuationem	a continuity of grove
KLEVA	klevų	acerum	of maplewood
ETNNAI	Etnai	Aetnae	to Etna
SAZAN	Sazanų giminės	Sasiorum familiae	Sasian
TIUR	bokštą	turrim	a tower
UNIAS	Unijos	Uniae	Juno´s
ŽELAKE	želakės	glaucorum oculorum	of grayish eyes
VAKAL	giesmininkus	vocales	singers
PSAL	muzikantus	psalmistas	players on cithera
AVILKH	apvilko	vetivit	have adorned
VALASUKE	vilnoniais	vestibus laneis	wollen mantels
TULUSKVA	Tuluskva	Tullius	Tullius
PNUIA	ponas,valdovas	dominus, rex	ruller, king
Ph	pats savo ranka	manu propria	by mine hand